

Helyi tanterv

**Általános iskolai képzés
5-8. évfolyam
Magyar nyelv és irodalom
2013**

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

5-8. évfolyam

Célok és feladatok

Az anyanyelvi és irodalmi nevelés megérteni, beszélni, írni, gondolkodni tanít, ezzel valamennyi tárgy tanulását segíti. Alapvető célja és feladata a jövőbeni tanulmányokhoz szükséges és a felnőtt életben használandó olvasni és írni tudás (szövegértés, szövegalkotás) gondozása és továbbfejlesztése. A diákok az iskoláztatás e négy évében igen nagy lépést tesznek/tehetnek a szociális érésben, önmagukra eszmélésben, kortársaik megismerésében, környezetük összefüggéseinek megértésében. E szakasz alapozza meg viszonyukat a nemzeti kultúrához, melyen keresztül átélhetik a magyar nyelv és a magyar kultúra elválaszthatatlanságát.

A tanítás beszélgetések és olvasmányok révén tartalmakkal tölti föl az érzelmi kapcsolatok iránti igényüket, átélhetik a szolidaritás, az együttműködés érzését és élményét is. A nyelv és irodalomtanítás tehát bátorító, önbizalmat növelő, ezzel is az önismeretet elősegítő nevelés; a játékosság, az alkotóképesség fejlesztő támogatása, az életkorra jellemző érdeklődés, kíváncsiság kielégítése és irányítása az olvasás, az önművelés felé - mind ezt szolgálja. Sok lehetőséget nyújtanak tantárgyaink a kritikus gondolkodás fejlesztésére: problémamegoldó és a fogalmi gondolkodásra, a térben és időben való tájékozódásra, az ellentétek, a párhuzamok, az ok-okozati viszonyok feltárására.

A magyar nyelv és irodalom tanítása az 5-8. évfolyamban egységes kerettantervi anyagra - a belépő tevékenységformákban és a témakörökben - egymásra épül. De a két szakasz több vonatkozásban el is tér egymástól.

Az 5-6. évfolyam folytatja és továbbfejleszti a korábbi iskolafokon kialakult szóbeli és írásbeli képességeket: a beszédértést, a szóbeli önkifejezést, a szóbeli és az írásos szövegműfajok megértését, az írást, a sokirányú kreativitást. Az 5-6. évfolyam irodalmi és nem irodalmi szövegek feldolgozásával bevezeti a gyermeket az anyanyelv életének, a magyar nyelv használatának megértését elősegítő rendszerébe olyan módon is, hogy megismerteti a magyar irodalom néhány összetettebb emberi kapcsolatok megjelenítő, nagyobb lélegzetű klasszikus művét. Ezáltal építi tovább a gyermek társas nyelvhasználati, fogalmi gondolkodásbeli, érzelmi, ízlésbeli, erkölcsi műveltségét.

A 7-8. évfolyam már a következő iskolafokozat tanulmányaira készít elő. A művelődés szokásai és alapszerkezete ebben az életszakaszban alakulnak ki. Mind nyelvi, mind az irodalmi nevelés feladata a diákok érzelmi, szociális és intellektuális érésének támogatása: a nyelvhasználati, a grammatikai, a jelentéstani témák és az irodalmi olvasmányok módot adnak erre. A fölkeszítésnek elő kell segítenie mind az irodalmi kifejezésformák sajátosságainak befogadását, az irodalmi műveltséghez tartozó tudás elsajátítását, mind a saját régió, a lakóhely kulturális értékeinek megbecsülését, az esztétikai jellemzők fölfedezését a mindennapokban, a tárgyi és az emberi környezetben.

Fejlesztési követelmények

A kulturált nyelvi magatartásra való fölkeszítés a magyar nyelvi és irodalmi nevelés alapkövetelménye. A kulturált nyelvi magatartás föltelezi a szituációhoz, a címzethez, a témához való rugalmas alkalmazkodást, a figyelmet a másik ember beszédének gondolati, értelmi tartalmára, az együttműködés képességét a partnerekkel. Fokozatosan bővülő követelmény a szóhasználat a mondatfonetikai eszközök és a nem verbális kifejezőeszközök (testbeszéd) összehangolása. A kommunikációs nevelés célja, hogy a tanulóban kialakuljon a különféle beszédműfajok felfogásának és alkalmazásának, a konfliktusok fölismerésének és megítélésének képessége, az életkorban elvárható kritikus magatartás a manipulációs szándékokkal szemben. Hozzá tartozik ehhez a kommunikáció lényegének és tényezőinek megértése, az író, a mű és az olvasó viszonyának mint sajátos kommunikációnak felfogása. A fejlesztés része az életkornak megfelelő tájékozottság a médiumok szerepéről az egyén és a társadalom életében, valamint a leggyakoribb tömegkommunikációs műfajok kifejezőmódjának ismerete.

A szövegértés fejlesztése az iskolai képzés szintjeinek megfelelően az eredményes tanulás és önképzés föltele. A kellő mélységű szövegértés az alapja az életkornak megfelelő tempójú, minél teljesebb megértést biztosító olvasás. A szövegértéssel szorosan összefügg a nyelvi eszközök és a jelentés kapcsolatának

megfigyelése, felfogása, a különféle tartalmú és rendeltetésű, a mindennapi életben és az iskolai tanulmányokban előforduló élőszóbeli és írott szövegek szerkezetének, jelentésrétegeinek fokozódó önállóságú értelmezése. Ehhez elengedhetetlen az aktív és passzív szókincs folyamatos gazdagodása, az alapvető helyesírási szabályok készség szintű alkalmazása.

A szövegalkotás képességének folyamatos fejlesztése kiemelkedően fontos feladat. Ez magában foglalja a köznyelvi normához alkalmazkodó szabatos kifejezésmód kialakításán kívül a képzelet, az önkifejezés, az egyéni stílus bátorítását. Az elsajátítandó műfajok köre a hétköznapi történetmondástól az olvasónaplóig, az érvelő fogalmazásig, a szóbeli felelettől a kiselőadásig terjed. Mindez többféle képesség együttes meglétét kívánja meg: élőszóban a helyes hangképzést, beszédlevegzést, a szöveg- és mondatfonetikai eszközök biztonságos használatát, írásban pedig a tanulási igényeknek megfelelő íráskészséget, rendezett, olvasható írást.

A tanulási képesség fejlesztése, az ismeretfeldolgozási technikák megtanítása valamennyi tantárgy együttes feladata, de jelentős szerepet kell vállalnia ebben a magyar nyelv és irodalom tanításának is. Például olyan szövegfeldolgozó eljárások megismertetésével, mint a lényegkiemelés, tömörítés, szövegkiegészítés, jártasság a verbális és vizuális információ együttes kezelésében. A szellemi munka technikájának elsajátításához szorosan kapcsolódik a könyvtári munka megismertetése, tapasztalatszerzés a segédkönyvek, szak- és ismeretterjesztő irodalom használatában, ismeretek az anyaggyűjtés és -rendezés módszeréről, a forrásfeldolgozás és az idézés etikai és formai követelményeiről. A könyvtári gyakorlatnak ki kell terjednie a modern technológián alapuló információhordozókra is. A tanulási képesség fejlesztésének fontos állomása a mindennapi élethez, irodalmi vagy egyéb tanulmányokhoz kapcsolódó témák önálló feldolgozása, illetve az ezek módszerébe való fokozatos bevezetés is.

A magyar nyelv életének és rendszerének ismerete és ennek révén a tudatos nyelvszemlélet fokozatos kialakítása kiemelkedő feladata az anyanyelvi nevelésnek. Ebben a képzési szakaszban meghatározó a leíró nyelvtani ismeretek megszilárdítása, kezdetben a fölismerés és megnevezés, majd a fogalmi meghatározás szintjén, valamint a nyelv rendszerére vonatkozó tudás önálló, biztonságos alkalmazásának fejlesztése mind az írásbeli, mind a szóbeli megnyilatkozásokban. A jól elsajátított leíró nyelvtani ismeretek adják a nyelvhelyességi kérdésekben való tudatos döntésnek és a helyesírási biztonságnak az alapját. Az irodalmi művek feldolgozásában feladat annak megláttatása, hogy a mű jelentése, hatása, szépsége és a nyelvi kifejezésmód szoros kapcsolatban áll egymással. A grammatikai, jelentéstani ismeretek nemcsak az egyéni nyelvhasználat igényesebbé tételét, az irodalmi művek jobb megértését szolgálják, hanem segítik az idegen nyelvek tanulását is. Az eredményes nyelvi ismeretnyújtásnak együtt kell járnia a nyelvszemlélet gazdagodásával: a magyar nyelv sajátosságainak, szépségének fölismerésével, értékeinek megőrzésére vállalt felelősséggel.

Az irodalomoktatás legfőbb célja az olvasóvá nevelés. Ennek feltétele, hogy az irodalmi olvasmányok élményt, örömet, szórakozást nyújtsanak ahhoz a fölismeréshez, hogy az irodalomolvasás érzelmi, gondolati, erkölcsi, esztétikai élmények forrása. Az irodalomértés alapvető feltétele a szövegelemző eljárásokban való tájékozottságon kívül annak belátása is, hogy az irodalmi jelentés a szövegből, illetve a mű és az olvasó érzelmi, gondolati kapcsolatából bontható ki. Az olvasott művekben megjelenített élethelyzetek, érzelmek, emberi kapcsolatok alkalmasak arra, hogy fogékonnyá tegyék a 10-14 éves diákokat érzelmeik és élettapasztalataik gazdagítására, erkölcsi ítéletalkotásra, lehetőséget adjanak a véleményalkotásra és véleménynyilvánításra. Az irodalomolvasás motivációját megerősítheti a diákok aktuális életproblémáival rokon kérdéseket tárgyaló művek közös értelmezése, megvitatása.

Az irodalmi műveltség része a klasszikus és kortárs magyar irodalom különféle epikai, lírai, drámai műveinek változatos feladathelyzetekben való feldolgozása, esztétikai jellemzőik tudatosítása; az olvasott művek alapján néhány alapvető irodalmi téma, motívum fölismerése különféle műfajokban, más művészeti ágakban. Az irodalmi művek jobb megértésének és a kommunikációs képességek fejlődésének fontos terepe a drámajáték, a dramatizálás, színdarabok előadása. Az irodalmi műveltség magában foglalja az ítéletalkotás képességét a népszerű irodalom szerepéről, értékéről, sajátos eszközeiről is. Az irodalmi nevelés célja, hogy fölkeltsen a tanulóknak az önálló olvasmányválasztás igényét, a tárgyalt művekről önálló véleményalkotásra buzdítsa őket és a művekkel kapcsolatos érzelmeik, gondolatai olyan megfogalmazására, amely a személyes élmény kifejezésének és az elméleti ismeretek felhasználásának képességét egyaránt bizonyítja.

Óraszámok

	Magyar nyelv és irodalom
<i>5. osztály</i>	évi 148 óra /heti 4 óra/
<i>6. osztály</i>	évi 165,5 óra/heti 4,5 óra/
<i>7. osztály</i>	évi 148 óra /heti 4 óra/
<i>8. osztály</i>	évi 148 óra /heti 4 óra/

5. évfolyam

Évi óraszám: 148 (heti 4)

Belépő tevékenységformák

Kulturált nyelvi magatartás

A mindennapi érintkezés kommunikációs helyzeteinek, szereplőinek, tényezőinek és szóhasználatának megfigyelése, néhány szempont szerinti értékelése - a korábban elsajátított ismeretek felidézésével. Szituációs játékok az udvarias nyelvi viselkedés formáinak gyakorlására. Helyzetgyakorlatok: a helyes beszédlegzés és hangképzés, hangsúlyozás, tempó és szünettartás. A szavak, a mondatfonetikai eszközök és a nem verbális kifejezőeszközök (testbeszéd) összehangolása a beszédhelyzetnek megfelelően. A hangzás és a testbeszéd jeleinek megfigyelése a beszédpartnerek megnyilatkozásaiban és a képi, mozgóképi megjelenítésben.

Szövegértés

Gyakorlatok az életkorban elvárható tempójú, folyamatos hangos és néma olvasás fejlesztésére, különböző témájú művek főkészülés utáni értelmes felolvasása. Memoriterek kifejező előadása. A szöveg megértésének bizonyítása a mondatfonetikai eszközök helyes használatával. A nyelvi eszközök és a jelentés viszonyának fölismertetése, a szó szerinti és az átvitt jelentés megkülönböztetése szépirodalmi és más olvasmányokban. A szavak alapjelentésének, hangulatának, stílusértékének fölismertetése szépirodalmi és egyéb művekben. Az előismeretet feltáró szövegszintű és a szójelentésre épülő szövegelemző eljárások irányított és önálló alkalmazása irodalmi és ismeretterjesztő szövegek jelentésének feltárásában. Feladatok a szöveg tagolására, a lényeg kiemelésére, a szöveg tömörítésére. A kreativitás fejlesztése válogató olvasással, előremondással (jóslással), megbeszéléssel, átalakítással, kiegészítéssel. A leírás, a jellemzés különféle kifejezőeszközeinek megfigyelése szépirodalmi és nem irodalmi művekben.

Szövegalkotás

Az írástechnika továbbfejlesztése másolás, tollbamondás, emlékezet utáni írással. Irodalmi és ismeretterjesztő olvasmányélményekre, szótári vizsgálódásokra épülő szógyűjtés (szavak, szó szerkezetek, szólások). Kreatív játékos szókincsgyakorlatok a szóképzés lehetőségeinek felhasználásával, a szóhangulat figyelembevételével. Leíró fogalmazás előkészítése: megfigyelés, azonosságok, különbségek összevetése, lényeges és lényegtelen vonások elkülönítése. Tájéltérás készítése valóságos vagy elképzelt tájról, lakóköznyezetéről különféle szerkezeti megoldásokkal (egész - rész, közel - távol, részletező - egybeletó). A szemléletesség nyelvi eszközeinek alkalmazása. Történetmondás mindennapi személyes élményről, olvasmányról szóban és rövid fogalmazásban (különböző elbeszélő szerepében, mesei és valóságos helyzetekről, önállóan vagy megadott témák, motívumok alapján).

Tanulási képesség

Eligazodás a gyermekeknek szóló ismeretterjesztő irodalomban, az olvasott művek, műrészletek rövid szóbeli ismertetése, ajánlása. Vázlatkészítés tanári irányítással és önállóan. Vázlat felhasználása különböző műfajú, témájú szövegek megértéséhez, ill. megfogalmazásához. Könyvtárhasználat: a könyvek tartalmának megállapítása, ismertetése tartalomjegyzék, bevezető fűlszöveg alapján, ill. átlapozással. Önálló ismeretszerzés könyvtári munkával: könyvek keresése bármely tantárgyi témához egyénileg vagy társakkal együttműködve. Segédkönyvek, a korosztálynak készült szótárak, lexikonok használata ismeretlen kifejezések magyarázatára, személyekhez, témákhoz kapcsolódó adatok gyűjtése a tanult anyag bővítésére. Források azonosítása (szerző, cím, kiadó, a kiadás helye, éve), rövid följegyzés készítése a felhasznált könyvekről.

A magyar nyelv életének, rendszerének ismerete

A korábban tanult nyelvtani (hangtani, alaktani) és helyesírási ismeretek rendszerezése, az ismeretek biztonságos alkalmazása különféle feladatokban. A hangképzési sajátosságok megfigyelése. Ritmusjelenségek megfigyelése a mindennapi beszédbe, művészi szövegmondásban. Játékos ritmusgyakorlatok szóban és írásban. Hangutánzó, hangulatfestő, azonos és hasonló alakú szavak gyűjtése; fogalmazási gyakorlatok a gyűjtött anyaggal. Vizsgálódás a szóképzés és a jelentés viszonyáról, a rokon és ellentétes értelmű szavak kapcsolatáról. A szójelentés értelmezése különféle célú és műfajú irodalmi és nem irodalmi (gyakorlati, tantárgyi-szakmai) szövegekben. Gyakorlatok a szókincs különféle rétegeiből származó szavak (például társalgási, diáknyelvi szavak, szakszavak) jelentésének, használati körének megkülönböztetésére és helyes használatuk a különféle beszédhelyzetekben.

Az irodalom és az olvasó kapcsolata

Szövegelemző gyakorlatok a művekben megjelenített élethelyzetek, érzelmek, a gyermek érdeklődésére számot tartható alapvető irodalmi témák részletesebb megbeszélése. Különböző műfajú, változatos

ritmikájú alkotások értelmezése, irodalmi szövegek kreatív, játékos feldolgozása, ritmika gyakorlatok. Drámajátékok: szövegmondás mozgással összekötve; szereplők kapcsolatának (egymásra hatásának, együttműködésének, ellentéteinek stb.) megfigyelése, eljátszása. Az olvasott művek alapján néhány alapvető irodalmi téma, motívum fölismerése epikai, lírai művekben, népköltészeti és műköltészeti alkotásokban. A közlés mód sajátosságainak, szerepének megfigyelése az olvasott művekben, például szerkezet, képiség, ritmika, az ismétlődés különféle formái, a túlzás. Látott, hallott, elképzelt élmények önálló megfogalmazása, elsősorban szóban. Erkölcsi választások indoklása, beszélgetés érzelmekről: szeretet, együttérzés, segítőkészség, félelem, bizalom, hála stb.

Irodalom

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

Népdalok, mesék

Négy-öt népdal; mesék a klasszikus és a mai magyar irodalomból és a világirodalomból. A nép- és műmesék jellemzői motívumai, fordulatai, hőstípusai. Gyakori mesetípusok: állatmese, varázsmese, tündérmese, tréfás mese.

Petőfi Sándor: János vitéz

Mese és valóság az elbeszélésben. A szerkezet és a megjelenítés eszközei, a hős, a kaland, az erkölcsi választások. Az ütemhangsúlyos verselés.

Természet, táj, szülőföld; család, szülők, gyerekek

Mitológiai és bibliai történetek. Petőfi Sándor: Az alföld és még két vers; Arany János Családi kör című verse, valamint más, a témához kapcsolódó - különböző korokból származó - változatos hangulatú és formanyelvű szépirodalmi és egyéb szövegek. A régió, a lakóhely irodalmi emlékei.

Élethelyzetek, emberi kapcsolatok elbeszélő művekben

Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk, valamint más kapcsolódó szépirodalmi művek és egyéb (pl. publicisztikai) művek. A barátság, ellentét, felelősség, közösség élethelyzeteinek, konfliktusainak ábrázolása az irodalomban. A hosszabb prózai elbeszélés jellemzői: szerkezet, szereplők, helyszínek, a szereplők közti kapcsolatok.

Könyv- és könyvtárhasználat

Tájékozódás a különféle dokumentumtípusokban: könyvek (ismeretközlő és szépirodalmi szöveg), segédkönyvek (szótár, lexikon, enciklopédia).

Memoriter

Tizenöt-husz versszak a János vitéz című műből, néhány vers a tanultak közül, néhány találós kérdés, közmondás.

Fogalmak

Szövegértés, szövegalkotás, irodalom: népdal, mesetípusok, elbeszélő költemény, tájleíró vers, elbeszélés, regény; epikai művek szerkezete: előkészítés (expoziáció), bonyodalom, tetőpont, megoldás; cselekmény, helyszín; a szó szerinti és a metaforikus jelentés; képiség, ritmus, ismétlés, fokozás, párhuzam, ellentét, fokozás; hasonlat, megszemélyesítés, metafora; ütemhangsúlyos verselés, ütem, felező tizenkettes. (A felismerés és a megnevezés szintjén.)

Projektmunka: meseírás, könyvismertetés.

Szerzők és művek

Arany János: Családi kör; egy ifjúsági regény; Petőfi Sándor: János vitéz, Az alföld; és még két verse; négy-öt népdal; állatmesék, tündér- és varázsmesék, tréfás mesék; mitológiai és bibliai történetek; egy ifjúsági regény a magyar vagy a világirodalomból.

Nyelvtan

Eligazodás a mindennapi élethelyzetekben	Alapismeretek a kommunikáció tényezőiről. A hangsúlyozás, dallam, tempó és szünettartás szerepe a beszédben. A nem nyelvi kifejezőeszközök (testbeszéd) fő formái, szerepük a kommunikációban és kapcsolatuk a nyelvi kifejezőeszközökkel. Mindennapi beszédhelyzeteink: kapcsolatfelvétel, véleménynyilvánítás: kérdés, kérés, beszélgetés. Az elemi udvariassági formák ismerete és használata.
A beszélt nyelv	A beszédhangok, a hangképzési folyamat, a magán- és a mássalhangzótörvények. A szótag és az elválasztás. A nyelv zeneisége, a hangutánzó és hangulatfestő szavak. A mondatfonetikai eszközök (hangsúly, dallam, szünet, tempó) szerepe a beszédben, alkalmazásuk és megértésük a mindennapi kommunikációban, a történetmesélésben. Cselekményismertetés, beszámoló, tömörítés, szöveg-kiegészítés szóban.
Az írott nyelv	Az előszó és az írott szöveg azonos és eltérő jellemzői (szövegszerkesztés, nyelvi forma, szövegtagolás) néhány gyakori műfajban: elbeszélés, leírás, jellemzés. A felelet és az írásos beszámoló. A mássalhangzótörvények helyesírási kérdései: hasonulás, összeolvadás, rövidülés. A magyar helyesírás alapelvei.
A szavak jelentése és szerkezete	A hangalak és a jelentés viszonya: egy- és többjelentésű szavak, rokon és ellentétes jelentésű, azonos alakú és hasonló alakú szavak. Szólások, szóláshasonlatok, közmondások.
Dráma	A János vitéz egy választott részletének feldolgozása.

Fogalmak

Kommunikáció, nyelvhasználat: kommunikáció tényezői, beszédhelyzet, nem nyelvi kifejezőeszközök: arcjáték, gesztus, testhelyzet, távolságtartás; a beszéd hangzása; hangsúly, dallam, tempó, szünet. *Nyelvtan:* magán- és mássalhangzó-törvények: hangrend, illeszkedés, hasonulás, összeolvadás, rövidülés; zöngés és zöngétlen mássalhangzó; szójelentés, szóhangulat, egyjelentésű, többjelentésű szó, rokon- és ellentétes értelmű szó, hangutánzó, hangulatfestő szó; szólás, szóláshasonlat; szó, szóelem, helyesírási alapelvek.

A továbbhaladás feltételei

A kapcsolatfelvétel, megszólítás, köszönés, kérdés illemszabályainak ismerete és helyes alkalmazásuk. A hangsúly, dallam, tempó, szünet és a nem nyelvi kifejezőeszközök (testbeszéd) használata a kommunikációs helyzetnek megfelelően. Az élőbeszéd tempójával egyező, folyamatos hangos és néma olvasás. Képesség a másolás, tollbamondás és emlékezet utáni írásra, önálló írásbeli feladatok megoldására. A tanult irodalmi és egyéb szövegek szerkezetének, tartalmának bemutatása. Az olvasott művekben néhány alapvető irodalmi téma fölismerése. Az epikai és lírai művek, a nép- és műköltészet jellemző vonásainak ismerete: a cselekmény részei, a szereplők, a szerkezet, a képiség, a zeneiség eszközei, az ütemhangsúlyos verselés. Személyes és olvasmányélmény egyszerű megfogalmazása elsősorban szóban. Történetmondás mindennapi személyes élményről, olvasmányról szóban és rövid fogalmazásban. Leírás készítése tárgyról, személyről, tájról. A hang, a szó és szóelem megkülönböztetése. Az igealak szóelemeinek fölismerése. Alapismeretek a hangok képzéséről, tulajdonságairól. Rokon és ellentétes jelentésű szavak, hangutánzó szavak, valamint szólások, közmondások jelentésének értelmezése a közösen feldolgozott ismeretterjesztő, tantárgyi-szakmai és szépirodalmi szövegekben. A gyakran használt és az olvasott művekben előforduló szavak jelentésének értelmezése. Jártasság a korosztály számára készült szótárak használatában. Tájékozódás a könyvtárban.

6. évfolyam

Évi óraszám: 165,5 (heti 4,5)

Belépő tevékenységformák

Kulturált nyelvi magatartás

A nyelvi és nem nyelvi kifejezőeszközök helyes alkalmazása és értelmezése a páros és kisközösségi helyzetekben. Változatos gyakorlatok a beszédkultúra fejlesztésére: együttműködés a társakkal beszélgetésben, vitában, feladatmegoldásban. Saját álláspont előadása, megvédése a témának, a kommunikációs helyzetnek megfelelő kifejezőmóddal. Kérdések és válaszok megfogalmazása különböző helyzetekben.

Szövegértés

Folyamatos hangos és néma olvasási képesség és szövegértés bizonyítása kérdésekre adandó válasszal, rövid szóbeli beszámolóval, különböző témájú és műfajú művek értelmes felolvasásával, memoriterek kifejező előadásával. Feladatok a szövegelemzés bővítésére: a téma önálló megállapítása, lényegkiemelés, adatkeresés, kérdésekre adandó válaszként részletek kiemelése, időrend, ok-okozati összefüggés fölismerése. A műfaji eltérések megfigyelése, a stílári különbségek megállapítása (például mese és dokumentum, lírai költemény és epikai alkotás, monda és ballada), a tanult műfaji jellemzők megnevezése.

Szövegalkotás

Gyakorlatok az írásmód tempójának és rendezettségének, a helyesírás biztonságának továbbfejlesztésére. Mindennapi élmények, olvasmánytartalmak összefüggő elmondása, időrendben, logikai rendben, más hangnemben, más nézőpontból többféle hallgatósághoz igazodva. Szövegalkotási feladatok szóban és írásban: elbeszélés adott téma, szempont alapján és terjedelemben (pl. tetőpontos, időrendi szerkezetben); leírás készítése megfigyelt tárgyakról, jelenségekről; jellemzés készítése csoportmunkával és önállóan családtagokról, ismerősökről, irodalmi hősről. Külső és belső tulajdonságaik, kapcsolataik, cselekedeteik, indítékaik megfigyelése alapján értékelő vélemény megfogalmazása. Kreatív írás "mi lenne, ha" szerkezetben. Önálló véleménynyilvánítás mindennapi helyzetekről, olvasmányélményekről. Képzett igék, főnevek, melléknevek gyűjtése - különös tekintettel a szinonimitásra, a szóhangulatra, a köznyelvi, a diáknyelvi és a szakszavak használatbeli eltéréseire; a gyűjtött anyag felhasználása megadott témák kidolgozásában és kreatív, játékos feladatokban.

Tanulási képesség

A szövegértési feladatok kiterjesztése a vizuális információkra (illusztrációk, tipográfiai eszközök, szövegtagolás), értelmezésük, szerepük megvilágítása a szöveg jelentésének gazdagításában, próbálkozás a szöveg és a vizuális lehetőségek együttes felhasználására saját fogalmazásaikban. Önálló vizsgálódás a könyvtárban: a korosztálynak szánt sajtótermékek megismerése, kézikönyvek használata a tárgyalta irodalmi művekkel és tanulmányaik egyéb területeivel kapcsolatban. Tantárgyi gyűjtőmunka csoportosan vagy egyénileg az életkornak megfelelő folyóiratokból, talált adatok célszerű, gondos elrendezése vázlatban, rövid jegyzetben, a felhasznált forrásokról a szükséges adatok följegyzése. A gyűjtött anyag felhasználása (pl. szóbeli és írásbeli beszámolóban, olvasónaplóban, műsor-összeállításban).

A magyar nyelv életének és rendszerének ismerete

A nyelvi rendszerről szerzett tudás alapján a szövegben előforduló szavak szófajának fölismerése, megnevezése, jellemző jegyeik összegyűjtésével magyarázat (definíció) készítése közösen és/vagy tanári segítséggel. Szókincsgyakorlatok a nyelv állandóságának és változásának megfigyelésére, a szavak, szólások, állandósult szókapcsolatok megkülönböztetése, jelentésük értelmezése, megfelelő alkalmazásuk a saját nyelvhasználatban. A szófajra, szóalakra, szóképzésre vonatkozó ismeretek megfogalmazása. Gyakorlatok az egyes szófajok helyesírásának biztonságossá tételére, a szóelemzés alkalmazása a nehezebb helyesírási esetekben. A tanult nyelvtani, nyelvhelyességi és helyesírási ismeretek tudatos alkalmazása, önkontroll és szövegjavítás fokozatos önállósággal.

Az irodalom és az olvasó kapcsolata

Az olvasott művek alapján néhány alapvető irodalmi téma, motívum fölismerése és bemutatása (pl. gyerekek és felnőttek, próbatételek, szeretet, féltés, hősiesség) a tanult anyag kiegészítése egyéni olvasmányokból. Azonos témák más-más műfajú megjelenítése, például elbeszélés vagy párbeszéd formájában; azonos motívumok megfigyelése és összevetése különböző művészeti ágakban. A cselekmény, a helyzetek, a szereplők megfigyelése, megnevezése, jellemzése elbeszélő művek olvasása és dramatizált alkotások, színdarabok, tévéjátékok megtekintése alapján. Érzelmek, gondolatok megjelenítésének megfigyelése irodalmi művekben, a tapasztalatok megbeszélése, a vélemények összehasonlítása különféle műfajú olvasmányélményekkel kapcsolatban. Szövegelemzési, - átalakítási

gyakorlatok a mű szövegére és hatására irányuló figyelem fejlesztésére: képzettársítások, érzelmi tapasztalatok előhívása, a képzelet mozgósítása. Drámajátékok helyzetek megalkotásával, dramatizálással, improvizációval, utánzással.

Irodalom

TÉMAKÖRÖK

Monda, rege, ballada

Arany János: Toldi

Hősök a történetmondás műfajában

Képek és formák a költészetben

**Könyv- és
könyvtárhasználat
Dráma**

TARTALMAK

Három-négy magyar történeti monda; Kőműves Kelemen és még egy népballada; Vörösmarty Mihály: Szép Ilonka; Arany János: Rege a csodaszarvasról, A walesi bárdok, Mátyás anyja. A ballada műfaji jellemzői.

Emberi kapcsolatok, konfliktusok, lélekábrázolás. A főszereplő összetett jellege: próbatételek, bűn és megtisztulás. A jellemzés eszközei. Szerkezeti, előadásmódbeli, nyelvi sajátosságok.

Fazekas Mihály: Lúdas Matyi; Gárdonyi Géza: Egri csillagok; egy ifjúsági regény a magyar vagy a világirodalomból. Helyzetek, kalandok, konfliktusok, a korszakot felidéző írói eszközök, ismétlődő motívumok. Jellemek és sorsok. A prózai és a verses elbeszélés különbsége. Az időmértékes verselés.

Legalább tíz lírai alkotás elemzése különböző korokból.(legalább négy-öt a XX. század magyar költészetéből).A lírai formanyelv sokfélesége: változatok a képiségre, zeneiségre, szerkezetre.

A korosztálynak szánt fontosabb sajtótermékek főbb fajtái, formai és szerkezeti jellemzői. A könyvekből gyűjtött adatok rendezésének alapvető ismeretei.

A Toldi egy választott énekének feldolgozása.

Memoriter

Tíz-tizenöt versszak a Toldiból; néhány vers a tanultak közül.

Fogalmak

Szövegértés, szövegalkotás, irodalom:

Műnemek: líra, epika, dráma; monda, rege, ballada; konfliktus, epizód, motívum, nézőpont, cselekményszál; allegória, alliteráció, figura etimologica, időmértékes verselés, hexameter; rímfajták. Projekt munkák.

Szerzők és művek

Arany János: Toldi, A walesi bárdok és még egy ballada, Rege a csodaszarvasról; Fazekas Mihály: Lúdas Matyi; egy ifjúsági regény; Kőműves Kelemen és még egy népballada; történeti mondák; négy-öt vers a XX. századi magyar irodalomból; egy ifjúsági mű (regény, elbeszélés) a magyar vagy a világirodalomból.

Nyelvtan

Páros és kisközösségi kommunikáció

A nyelvi és nem nyelvi kifejezőeszközök tudatos alkalmazása. A kifejezőeszközök értelmezése a beszédpartnerek megnyilatkozásaiban. Véleménynyilvánítás, egyéni álláspont kifejtése, reagálás mások véleményére kisközösségi (iskolai, családi, baráti) helyzetekben.

Szóbeli és írásbeli szövegműfajok

A nézőpont szerepe az elbeszélésben és a leírásban. Az olvasottak reprodukálásának módjai. A jellemzés tartalmi és formai követelményei. Elbeszélés, leírás, jellemzés az

főbb ismérvei
A szavak jelentése és szerkezete

ismeretterjesztésben. Egyszerűbb párbeszédes formák, dramatikus népszokások. A szófajok alaktani és jelentésbeli jellemzői, képzésmódjuk. A szófajok rendszere: alapszófajok, viszonyszók, mondatyszók. A szavak közötti kapcsolatok, a jelentésmező; állandósult szókapcsolatok. A szófajok helyesírása és nyelvhelyességi kérdései. A tulajdonnevek és a belőlük képzett melléknevek helyesírásának egyszerűbb esetei.

Könyv- és könyvtárhasználat

A korosztálynak szánt fontosabb sajtótermékek főbb fajtái, formai és szerkezeti jellemzői. A könyvekből gyűjtött adatok rendezésének alapvető ismeretei.

Fogalmak

Kommunikáció, nyelvtan, nyelvhasználat:

kisközösségi kommunikáció, vita; a szófaj, alapszófajok: az ige alakrendszere, a névszó és fajtái, igenév, névmás, határozószó; viszonyszók: igekötő, névutó, névelő, kötőszó; mondatyszók: módosítószó, indulatszó; gyakoribb ige- és névszóképzők; állandósult szókapcsolatok; folyóiratok, napilapok szóhasználat, stílusa.

A továbbhaladás feltételei

A beszédhelyzethez (címezett, szándék, tartalom) és a nyelvi illem alapvető szabályaihoz alkalmazkodó beszédmód a kommunikáció iskolai és gyakorlati helyzeteiben. A nyelvi és nem nyelvi kifejezőeszközök helyes használata az élőbeszédben.

Különböző témájú és műfajú szövegek értő olvasása, értelmes felolvasása. Jól olvasható írás, az írásos szöveg rendezett elhelyezése. Olvasmánytartalmak összefüggő ismertetése az időrend, az ok-okozati összefüggések bemutatásával, a műfaj és a téma megállapítása. Rövid tárgyyszerű beszámoló a feldolgozott művekről: szerző, cím, téma, műfaj.

Az epikai művekről néhány fontos adat megnevezése: a helyzet, a helyszín, a szereplők, a főhős életútjának állomásai, a cselekmény menete. Lírai művek formanyelvének (verselés, képiség) felismerése. Elbeszélés, leírás, jellemzés, beszámoló készítése megbeszélte olvasmányok vagy személyes élmény alapján. A személyes élmény néhány mondatos megfogalmazása az olvasott irodalmi művek szereplőinek jellemével, a műben megjelenített élethelyzetekkel, érzelmekkel kapcsolatban.

Szövegben a szavak szófajának felismerése megnevezése, a szófajok jellemzőinek, a szófajok helyesírására, helyes használatára vonatkozó szabályok ismerete és alkalmazása.

Az irodalmi olvasmányokhoz, egyéb tanulmányokhoz kapcsolódó információk gyűjtése a könyvtárban, az adatok elrendezése és feljegyzése. Jártasság a korosztály számára készült lexikonok használatában.

7. évfolyam

Évi óraszám: 148 (heti 4)

Belépő tevékenységformák

Kulturált nyelvi magatartás

Gyakorlatok a vitakultúra fejlesztésére: saját álláspont kialakítása és korrigálása, az ellenvélemény mérlegelése. Különböző beszédműfajok kommunikációs technikáinak megfigyelése, alkalmazása elsősorban a szándékkifejezés és a hatáskeltés szempontjából. Az írásbeli és a szóbeli közlésmód különbségeinek ismerete és tudatos alkalmazása. Részvétel irodalmi művek közös feldolgozásában, csoportmunkában, a társakkal és a tanárral való kommunikációban. Az emberi érzelmeket, viszonyulásokat megjelenítő nem nyelvi kifejezőeszközök ábrázolásának megfigyelése irodalmi művekben, jelentésük értelmezése írásban és szóban. Egy-egy drámai vagy dramatizált részlet (dialógus vagy monológ) kifejező előadása: az érzelmek visszaadása, a szereplők közötti viszonyok érzékeltetése a nem nyelvi és a verbális kifejezés eszközeivel (hangsúly, hangerő, dallam, beszédtempó, szünettartás).

Szövegértés

Minél teljesebb megértést biztosító néma olvasás, kifejező felolvasás; a szövegek tolmácsolása kifejező szövegmondással, megjelenítéssel. Különböző műfajú és rendeltetésű (szépirodalmi, ismeretterjesztő, értekező) művek szerkezetének és jelentésének feltárása. A szövegelemző eljárások bővítése szakmai-tudományos, gyakorlati és szépirodalmi művek feldolgozásában: összetettebb logikai kapcsolatok felismerése, eltérő álláspontok elkülönítése, érvek és ellenérvek feltárása. A hétköznapi és az irodalmi kommunikáció sajátosságainak megfigyelése, különbségtétel az irodalmi kontextusban megjelenő és az egyéb nyelvi közlések értelmezése között. Szó szerinti és átvitt jelentés megkülönböztetése: áttételes jelentések, jelentésmozzanatok keresése és felfedezése irodalmi szövegekben.

Szövegalkotás

Véleménynyilvánítás a mindennapi élet megadott vagy választott témáiról: saját álláspont érvelő megfogalmazása, cáfolat és ellenvélemény kifejtése írásban. Hozzászóláshoz, felszólaláshoz, kiselőadáshoz vázlat készítése és felhasználása a szóbeli előadáskor. Párbeszéd, érvelés az irodalmi művek formájáról és a bennük megjelenített mögöttes tartalomról a megismert szakszókincs alkalmazásával. Cselekményvázlat, olvasónapló készítése önállóan. Kreatív szövegalkotás a tartalomhoz, a kommunikációs alkalomhoz illő nyelvi, stilisztikai eszközök megfelelő kiválasztásával, összehangolásával. Epikus részek dramatizálása, illetve drámai jelenetek tartalom- és stílushű visszaadása epikus formában.

Tanulási képesség

Önálló olvasmányválasztás, segédletek, képzőművészeti ábrázolások felkutatása megadott témához. Beszámoló, fiktív tudósítás, újságcikk stb. készítése egy adott irodalmi alak életéről, egy korszakról, eseményről korabeli dokumentumok, irodalmi művek, naplók, a témával foglalkozó, a korosztálynak szóló szakmunkák felhasználásával, önálló vagy csoportos vizsgálódás útján. Érvek, bizonyító erejű példák gyűjtése a könyvtárban, rendszerezésük vázlat és jegyzet készítésével, más tantárgyak témáiból, tankönyveiből is. A könyvtár nyomtatott dokumentumainak (segédkönyv, kézikönyv, ismeretterjesztő könyv, folyóirat), elektronikus információhordozóinak felhasználásával egyszerűbb téma önálló vagy csoportos feldolgozása: problémafelvetés, forrásválasztás és -feldolgozás segítséggel, beszámoló készítése szóban vagy írásban, hivatkozás a forrásra az idézés megfelelő módjával.

A magyar nyelv életének, rendszerének ismerete

Az egyszerű mondat részeinek és szintagmáinak biztos elemzése, értelmezése. A mondat szó szerinti és pragmatikai jelentésének felismerése, az elsődleges és másodlagos jelentés megkülönböztetése. A mondatfajták és kifejezőeszközök felismerése, megnevezése, helyes használatuk. Mondatátalakítás rokon és ellentétes értelmű mondatokkal szóban és írásban. A mondatalkotáshoz kapcsolódó nyelvhelyességi ismeretek biztonságos alkalmazása. A szóalkotási módok ismerete, a szóösszetétel, a szóképzés és a jelentés összefüggésének elemzése szépirodalmi és nem irodalmi szövegekben; szógyűjtés és játékos szóalkotás képzéssel, összetétellel. Szóösszetétel, alapszó, képzett szó, szókapcsolat megkülönböztetése. Biztonság az egyszerű mondat központozásában, a gondolatjel, zárójel, kettőspont, pontosvessző értelmező szerepének ismerete és helyes használatuk. A tulajdonnevek és a belőlük képzett melléknevek nehezebb eseteinek helyesírása. Az egybe- és különírás elveinek ismerete és biztos alkalmazása a tanult esetekben.

Az irodalom és az olvasó kapcsolata

Az olvasott irodalmi művekben megjelenő szituációk és jellemek, érzelmek, gondolatok és a köznapi, tapasztalati úton megismert "valóság" egyszerűbb összefüggéseinek felfedezése és bemutatása. A verselés, a zeneiség elemeinek és hatásának felismerése verses alkotásokban. A lírai formanyelv változásának vizsgálata (szerkezeti változatok, szókincs, a képiség eszközei). Ismeretek az irodalmi élet legfőbb szereplőiről, fórumairól. Beszámoló epikus és drámai művekről, tévéjátékokról: a szerkezet, a cselekményt alkotó elemek, fordulatok, a szereplők, a főhős(ök), a mellékszereplő(k), a mű kezdete és befejezése bemutatásával; a szereplők önálló jellemzése.

Az irodalmi kifejezésformák sajátosságai

A műfajok ismerete tanult, olvasott művek esetében. Az olvasott művek legfontosabb ismérveinek megnevezése: szerző, műfaj, téma. A cselekmény legfontosabb szerkezeti elemeinek elkülönítése, azonosítása, szerepének, tartalmának értékelése. Az egyes kompozíciós elemek közötti összefüggés, strukturális kapcsolat felfedezése, végigkövetése drámákban, nagyobb terjedelmű epikai művekben. Tér- és időviszonyoknak és ábrázolási módjuknak felismerése, összefüggésének keresése a jelentéssel a műben megjelenő tartalmakkal. A túlzás és általánosítás szerepének megértése, bemutatása egyes típusok ábrázolásában, a komikum tartalmi és nyelvi eszközeinek felismerése. Párhuzamok keresése a romantikus irodalom, zene és képzőművészet alkotásai között - a más tárgyakban tanult ismeretek és önálló könyvtári gyűjtőmunka felhasználásával. Különböző típusok megjelenítése a tartás- és járásmód megfigyelését követően. Improvizáció a megismert drámai konvenciók és színházi formanyelv elemeinek alkalmazásával.

Irodalom**TÉMAKÖRÖK****TARTALMAK**

Ritmus, kép, kifejezés mód - líra alapformái (dal elégia, óda, epigramma)

Különböző témájú lírai alkotások a klasszikus magyar irodalomból, a lírai szerkezet, a műfaji sajátosságok, a versformák változatai.

**A kisepika műfaji változatai: novella, elbeszélés - anekdota
A regény változatai**

Anekdotikus történetek, kisepikai alkotások a magyar irodalom különböző korszakaiból. Az anekdota változatai, felépítése; a novella szerkezeti jellemzői.

Irodalom és kulturális élet a reformkorban

Magyar történelmi események és korszakok megidézése az irodalomban, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán és mások műveiben.

Olvasmányok a reformkor irodalmából, szerzők és művek, írók és olvasók, írói életpályák, irodalmi társaságok, folyóiratok, színházi élet, irodalmi kapcsolatok. Romantikus életérzés, életmód, stílusjegyek. Az irodalom, festészet, a zene néhány közös vonása a romantikában.

Memoriter

Teljes művek és részletek előadása (a feldolgozott művekből tíz-tizenöt vers).

Fogalmak

Anekdota, novella, regény; dal, elégia, óda, himnusz, epigramma, helyzetdal, költői levél, ars poetica; értekező próza; pentameter, disztichon, verslábak.

Szerzők és művek

Arany János legalább négy műve; Balassi Bálint egy verse; Csokonai Vitéz Mihály: A Reményhez, Tartózkodó kérelem; Janus Pannonius: Pannónia dicsérete; Jókai Mór egyik regénye, Kölcsey Ferenc: Hymnus, Huszt, Parainesis (egy részlet); Mikszáth Kálmán egy regénye és egy novellája; Petőfi Sándor legalább négy műve; Vörösmarty Mihály: Szózat.

A továbbhaladás feltételei

Résztétel a közéleti kommunikáció iskolai helyzeteinek különféle formáiban felszólalás, hozzászólás formájában. A mindennapi élet problémáiról, olvasmányokról a saját vélemény megfogalmazása az érvelés szabályait követve. Udvariasság együttlátás felnőttek és kortárs beszédpártnerekkel.

A megértést biztosító hangos és néma olvasás, szövegű folyamatos felolvasás, szövegmondás. Rendezett, egyéni íráskép.

Különböző műfajú (szépirodalmi, ismeretterjesztő, értekező) szövegek szerkezetének és jelentésének bemutatása. Epikus olvasmányok, olvasott, látott drámai alkotások szerkezeti elemeinek elkülönítése, a fő- és mellékszereplők jellemzése. A szépirodalmi művekben megjelenő helyzetek és jellemek, érzelmek és gondolatok összefüggéseinek bemutatása szóban és írásban. A lírai formanyelv (ritmus, rím, hangzás, képiség) stílusjegyeinek felismerése, szakszerű megnevezése. Vázlat készítése szóbeli megnyilatkozáshoz, cselekményvázlat írása.

Az egyszerű mondat részeinek, szintagmáinak megnevezése, elemzése. A mondatfajták biztos megkülönböztetése. A szóalkotás gyakori módjainak fölismerése és elemzése. A tanult nyelvhelyességi és helyesírási szabályok megfelelő alkalmazása: a központozás, a tanulmányok során előforduló tulajdonnevek, a belőlük képzett mellékevek helyesírásának, az egybe- és külön írás elveinek ismerete és megfelelő alkalmazása. A Magyar helyesírási szótár önálló használata.

A tárgyalt irodalmi művekhez, a mindennapi élet kérdéseinek megválaszolásához ismeretanyagok keresése a könyvtár nyomtatott és elektronikus információhordozóinak felhasználásával.

Résztétel a csoportos történetalkotásban, az improvizációban és az elemző beszélgetésekben.

Magyar nyelv

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

Magán- és közéleti kommunikáció

A szóbeli és írásbeli közlésmód kifejezési formáinak azonossága és különbsége a magán- és a közéleti kommunikációban. A közéleti kommunikáció iskolai helyzetei és műfajai: megbeszélés, vita, felszólalás, hozzászólás, rövid alkalmi beszéd, köszöntés, kiselőadás.

Az egyszerű mondat Helyesírási ismeretek

A mondat fogalma, fajtái. Az egyszerű mondat szerkezete, a mondatrészek és a szintagmák. A mondatokhoz kapcsolódó nyelvhelyességi ismeretek.

Az egyszerű mondat helyesírása (vessző, gondolatjel, zárójel, kettőspont, pontosvessző). A tulajdonnevek helyesírási ismereteinek bővítése: a tanult idegen személynevek, a többbelemű földrajzi nevek, intézménynevek és a belőlük képzett mellékevek helyesírása.

Könyv- és könyvtárhasználat

A könyvtár írott és a modern technológián alapuló dokumentumainak felhasználása különféle témák feldolgozásában. Forráshasználat, forrásjegyzék, az idézés módjai.

Fogalmak

Mondatfajták: kijelentő, felkiáltó, kérdő, óhajtó, felszólító mondat; tagolatlan, tagolt; tő- és bővített mondat, hiányos szerkezetű mondat; a mondat elsődleges és másodlagos jelentése; mondatrészek: az alany, állítmány, tárgy, határozó, jelző fajtái és kifejezőeszközei; az alany-állítmányi viszony; alárendelő és mellérendelő szintagma.

Forrásjegyzék, idézet, hivatkozás.

8. évfolyam**Évi óraszám: 148 (heti 4)****Belépő tevékenységformák***Kulturált nyelvi magatartás*

Tájékozódás az alapvető tömegkommunikációs műfajokban; a tömegkommunikáció szerepének és hatásának fölismerése. Együttműködés a beszédpartnerekkel, a másik ember közlésének egyre pontosabb felfogása a mindennapi helyzetekben, képesség az önellenőrzésre a kommunikációs magatartásban. Irodalmi művekben, filmekben megjelenő emberi kapcsolatok, cselekedetek, érzelmi viszonyulások, konfliktusok összetettségének felfogása, értelmezése és megvitatása. A nyelvváltozatok szókészletének tudatos használata a különféle kommunikációs helyzetekben - a nyelvi illetlenek megfelelően. Együttműködés a társakkal például szituációs vagy szerepjátékban.

Szövegértés

A gyakoribb tömegkommunikációs műfajok elemzése, jelentésének kibontása, hatáskeltő eszközeinek fölismerése, megnevezése, értékelése tanári segítséggel. A tájékoztató és a véleményt közlő műfajok elkülönítése: hír, tudósítás; cikk, kommentár; riport, interjú. Az olvasott szépirodalmi és egyéb szövegek mögöttes jelentéseinek tudatos keresése, önálló megfogalmazása. A művészi kifejezőmódok, stílus eszközök funkcióinak megfigyelése, értelmezése. Az adott műhöz kötődő kifejezőmód néhány jellemzőjének értelmezése, értékelése a szükséges fogalmak használatával az egyéni vélemény néhány szavas megfogalmazásával.

Szövegalkotás

Tapasztalatszerzés a mindennapi élet alapvető hivatalos iratainak (kérdőív, nyugta, kérvény, önéletrajz) megfogalmazásában. Mindennapi élethelyzetekhez, irodalmi olvasmányokhoz kapcsolódó véleményalkotás és -nyilvánítás árnyalt kifejezőmódjainak ismerete és használata. Ismertetés, könyvajánlás, kritika írása, kiselőadás tartása irodalmi művekről különféle idézési módok alkalmazásával, például egyenes és függő idézet, teljes mondat, kulcsszó stb. idézésével. Irodalmi és filmszereplők jellemének megítélése, érvelés a saját álláspont mellett a szöveg felhasználásával. Olvasmányválasztás indoklása néhány szempont felsorolásával.

Tanulási képesség

Mindennapi, közéleti és szakmai problémákról vagy irodalmi témákról ismeretek, érvek, példák gyűjtése a könyvtári tárgyi katalógus segítségével. Önálló problémafelvetés, források kiválasztása, többféle forrásból gyűjtött anyag válogatása, feldolgozása önállóan vagy csoportmunkával, az összegyűjtött anyagról szóbeli és/vagy írásos beszámoló készítése. A tanult művek közvetlen és tágabb kontextusára vonatkozó ismeretek bővítése önálló könyvtári munkával; az adatok felhasználása az értelmezésben, elemzésben.

A magyar nyelv életének, rendszerének ismerete

Mondatelemzési jártasság az összetett mondat feldolgozásában: a tagmondatok sorrendjének, a szintagmák szerkezetének és jelentésének fölismerése, értelmezése, fogalmi szintű megnevezése. A magyar nyelv legfőbb szórendi szabályainak helyes alkalmazása. A mondattani és nyelvhelyességi ismeretek biztonságos alkalmazása a szóbeli és írásbeli megnyilatkozásokban. Az idézés és a párbeszéd írásmódjának helyes alkalmazása. Tájékozottság a magyar nyelv életére vonatkozó alapvető nyelvtörténeti tényekről, a magyar nyelv sajátosságairól (nyelvtípusáról). Igény a magyar nyelv és a tanult idegen nyelvek nyelvtani szerkezetének összehasonlítására. Tájékozottság a tanulók nyelvhasználatában előforduló nyelvváltozatok nyelvhelyességi kérdéseiben.

Az irodalom és az olvasó kapcsolata

Vizsgálódás a népszerű irodalom műfajaiban: a lektűr, a krimi hatáskeltő eszközeinek megismerése. Népszerű epikus műfajok, drámai vagy filmalkotások elemzése a hatáskeltés, a bennünk megjelenő tipikus helyzetek és jellemek szempontjából. Toposzok, sémák és sablonok fölismerése és szerepének értékelése a szórakoztató irodalmi és filmalkotásokban. Különféle olvasók véleményének, attitűdjének fölismerése az elemzett művekben. A befogadás tapasztalatainak tudatosítása, a téma, az írói látásmód és álláspont megértése.

Az irodalmi kifejezésformák sajátosságai

A szöveg hangzásának és írott képének összefüggése, az illusztráció, a tipográfiai eszközök szerepének átlátása. A képversnek mint sajátos formának megismerése és értelmezése. A művészi kifejezőmódok, stílus eszközök funkcióinak megfigyelése, értelmezése. A megismert műfajok, stílusalkotatok, szóképek megnevezése, jellemzése példákkal. A magyar irodalom nagyobb korszakaira vonatkozó ismeretek önálló összefoglalása. Korokhoz kötődő ismétlődő témák, kérdésfelvetések meglátása irodalmi művekben és

értekező prózai alkotásokban. Egy-egy irodalmi mű fogadtatásának ismerete a saját korában, jelentősége az utókor szemében. Párhuzamok keresése a Nyugat első nemzedékének irodalmi alkotásai és a korabeli képzőművészet között - más tantárgyakban tanult ismeretek, könyvtári adatgyűjtés felhasználásával. Tájékozódás az irodalom kronológiájában és "földrajzában", a helyi hagyományok, irodalmi emlékek ismerete. Az olvasott művek elhelyezése a korban, néhány fontos részlet földidézése az alkotók életrajzából. Figyelem a kortársi kapcsolatokra, az irodalom és más művészeti ágak közti összefüggésekre. Hasonló témájú, azonos műfajú művek összehasonlítása. Néhány alapvető irodalmi téma és motívum jelentésének elemzése. Rögtönzés a megismert drámai konvenciók és színházi formanyelv elemeinek alkalmazásával, a társművészetek eszköztárának bevonásával.

Irodalom

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

**Az irodalom
határterületén - a
népszerű irodalom
műfajai**

Változatos témájú irodalmi művek olvasása és feldolgozása a magyar irodalomból, a népszerű, illetve lektűr irodalom hatáskeltő eszközei és értékelésük.

**Az irodalom nagy
témáiból**

Regények, regényrészletek, elbeszélések, lírai alkotások a magyar és a világirodalom visszatérő nagy témáit feldolgozó irodalmi alkotások köréből (ifjúkor és felnőtt kor, társas kapcsolatok, utazás, identitás stb.)

**A Nyugat első
nemzedékének
irodalmából**

Irodalmi és kulturális élet a Nyugat első korszakában. Szépirodalmi alkotások, esszék a Nyugat első nemzedékének íróitól, impresszionista, szimbolista stílusjegyek.

**A dráma világa
Egy drámai mű
feldolgozása**

Legalább egy dráma (tragédia vagy vígjáték) feldolgozása, megtekintése.
Legalább egy dráma (vígjáték, színmű) feldolgozása, lehetőség szerint megtekintése, a szöveg és az előadás összehasonlítása. A komikum, humor, paródia tartalmi és nyelvi jellemzői.

**Kortárs irodalom –
kortárs írók és olvasók**

Olvasmányok a szélesebb értelemben vett kortárs irodalomból. Regionális kultúra és irodalmi élet.

Memoriter

Teljes művek, műrészletek szöveghű földidézése (tíz-tizenkettő vers a feldolgozott művekből).

Fogalmak

Népszerű irodalom: lektűr, ponyva; epikai szerkezet, drámai szerkezet, monológ, dialógus, tragédia; szatíra, fantasztikum, szimbólum. Vígjáték, színmű, jelenet, felvonás, díszlet, jelmez, rendezői utasítás; komikum, humor, helyzet-komikum, jellemkomikum, paródia;

Szerzők és művek

Ady Endre 4-6 ismert verse; Babits Mihály, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső egy-két műve; József Attila 4-6 verse; Radnóti Miklós 2-4 verse; Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem (egy részlet); Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig vagy más regénye, vagy egy regényrészlete és néhány novellája; Örkény István néhány novellája, négy-öt vers a mai magyar irodalomból.

A továbbhaladás feltételei

A köznyelv, a tanult szaknyelv, a társalgás és a szleng szókészletében meglévő eltérések felismerése és a kommunikációs helyzetnek megfelelő használatuk.

Tájékozottság és ítéletalkotás az alapvető tömegkommunikációs műfajokban, a média szerepének és hatásának felismerése.

A szöveg értő befogadását biztosító olvasás, különféle műfajú szövegek kifejező felolvasása, elmondása. A tanulmányokhoz szükséges eszközszintű íráskészség, jól olvasható esztétikus írás. A feldolgozott művekről, olvasmányélményekről, színházi előadásról összefoglalás készítése a témának, a kommunikációs alkalomnak megfelelő stílusban felelet vagy rövid írásos beszámoló formájában. A megismert műfajok stílusesszkezeinek megnevezése tárgyszerűen a tanult szakkifejezésekkel, jellemzésük példákka. Az olvasott művekben megjelenített emberi problémák bemutatása önálló véleménynyilvánítással. Ismeretek a magyar irodalom nagyobb korszakairól (reformkor, a XX. század első és második fele), néhány alkotó portréja, az olvasott művek elhelyezése a korban.

A népszerű irodalom néhány gyakori műfajának ismerete, hatáskeltő eszközeik jellemzése.

A leíró nyelvtani ismeretek rendszerezése: hangtani, szó- és alaktani, jelentéstani, mondattani jelenségek fogalmi szintű megnevezése, elemzése egyszerűbb esetekben, a szórend és a jelentés összefüggésének fölismerése. Mondattani nyelvhelyességi ismeretek alkalmazása szóban és írásban. Az idézés, a párbeszéd, a központosítás helyesírása.

A gyakrabban használt mindennapi hivatalos iratok jellemzőinek ismerete.

Tájékozottság a magyar nyelv eredetéről, helyéről a világ nyelvei között.

Jártasság az önálló könyvtári munkában, a tárgyi katalógus használatában.

Magyar nyelv

TÉMAKÖRÖK

TARTALMAK

A tömegkommunikáció	Alapismeretek a tömegkommunikációról nyelvi szempontból, elsősorban a befogadás oldaláról. A tömegkommunikáció néhány gyakori szövegműfaja: hír, tudósítás; cikk, kommentár, kritika; interjú, riport. A reklám, a hirdetés, az apróhirdetés eszközei és hatása.
A szóalkotási módok	A szóösszetétel: az alá- és a mellérendelő összetett szavak. A mozaikszók. A gyakori szóalkotási módok rendszerező összefoglalása (szóképzés, szóösszetétel)
Az összetett mondat	Az összetett mondat szerkezete, a tagmondatok sorrendje. Az alárendelő és a mellérendelő mondat fajtái. A szórend alapvető kérdései az egyszerű és az összetett mondatban. A többszörösen összetett mondat. A mondat és a szöveg viszonya.
A tanult leíró nyelvtani fogalmak rendszerezése	A nyelvi szintek. A nyelvi szintekről tanultak rendszerezése: a mondat szerkezete és jelentése, a szószervezetek (szintagmák) kifejezőeszközei; a szófajok rendszere; alaktani ismeretek: szó, szóelem, egyszerű szó, összetett szó, alapszó, képzett szó; a magyar hangrendszer, a mondatfonetikai eszközök.
Helyesírási ismeretek	A magyar helyesírás alapelvei. Az összetett mondat elemzése és helyesírási szabályai. A párbeszéd és az idézetek írásmódja. Az összetett szavak helyesírása.
Kitekintés a magyar nyelv életére	Nyelvünk eredete, rokonsága. A magyar nyelv típusa: néhány hangtani, alaktani, mondattani sajátossága, szórendjének jellemzői. Az önéletrajz tartalmi és formai kérdései. Ismeretek a véleménynyilvánítás néhány szóbeli és írásbeli műfajáról az olvasmányok feldolgozásához kapcsolva: ismertetés, könyvajánlás. Az idézés módja: egyenes és függő idézet. A paródia kifejezőeszközei.
Szövegműfajok és kifejezési formájuk	
Könyv- és könyvtárhasználat	A tárgyi katalógus használata önálló feladat megoldásához, cédulázás, vázlat, forrásjegyzék készítése a gyűjtött adatokról.

Fogalmak

Szóösszetétel, alárendelő összetett szavak: alanyos, tárgyas, határozós, jelzős összetétel; mellérendelő összetett szavak; szóismétlés; ikerzavak; jelentéssűrítő összetételek; mozaikszavak. Vita, megbeszélés, felszólalás, hozzászólás, kiselőadás.

Összetett mondat: mondategység (tagmondat), főmondat, mellékmondat; utalószó, kötőszó, a mellérendelő mondat fajtái: kapcsolatos, ellentétes, választó, magyarázó, következtető; az alárendelő mondat fajtái: állítmányi, alanyi, tárgyi, határozó, jelzői alárendelés; sajátos jelentéstartalmú mondat: feltételes, hasonlító; többszörösen összetett mondat.

A magyar nyelv szórendje.

Egyenes és függő idézet.